

УДК 633.2.031

Г. Я. ПАНАХИД, кандидат сільськогосподарських наук

Інститут сільського господарства Карпатського регіону НААН
вул. Грушевського, 5, с. Оброшино Пустомитівського р-ну
Львівської обл., 81115, e-mail: panakhyd-galia@ukr.net

ВПЛИВ РІЗНИХ ВИДІВ УДОБРЕННЯ БОБОВО-ЗЛАКОВОГО ТРАВСТОЮ НА ЗМІНУ АГРОФІЗИЧНИХ ПОКАЗНИКІВ ҐРУНТУ

Наведено результати досліджень щодо впливу застосування фосфорного та калійного удобрення, інокуляції, стимулятора росту, орґано-мінерального удобрення і вапнування на наґромадження кореневої маси бобово-злаковим травостоєм та динаміку агрофізичних показників ґрунту. Встановлено, що на чотирирічному бобово-злаковому фітоценозі наґромаджується до 13,9 т/га кореневої маси, що дозволяє підвищити вміст органічної речовини ґрунту.

Ключові слова: травостій, удобрення, урожайність, коренева маса, щільність ґрунту, шпаруватість.

Вступ. Лучні екосистеми виконують дві основні функції – забезпечення галузі тваринництва кормами та природоохоронну (зменшення ерозії, збереження родючості ґрунтів) [3]. Ці функції покладені на кореневу систему рослин, що розміщена в орному шарі і виступає як основний компонент, що забезпечує фізіологічні, морфологічні, фізичні і метаболічні взаємозв'язки між надземною і підземною частинами фітоценозу [5, 7]. Кореневій масі рослин відводиться екологічна роль у збереженні родючості, адже за її допомогою створюється агрономічно цінна структура ґрунту та його шпаруватість, від якої залежить швидкість проникнення повітря і води в товщу ґрунту.

Багаторічні сіножаті і пасовища формують щороку міцну дернину, яка сприяє збагаченню ґрунтів корневими рештками і запобігає проникненню елементів мінеральних добрив вниз по

Передгірне та гірське землеробство і тваринництво. 2016. Вип. 60.

профілю ґрунту. В орному шарі накопичується від 11,6–13,0 т/га і більше сухої маси коренів.

Залуження бобово-злаковими травосумішками дерново-підзолистих середньоєвропейських ґрунтів сприяє повільному відновленню активності ґрунтових мікроорганізмів за рахунок корневих виділень і рослинних залишків багаторічних трав, формуванню більш глибокого екологічно стійкого профілю ґрунту [2].

Дослідження щодо ущільнення ґрунту лучних травостоїв переконливо вказують на їх стабільність завдяки багаторічному рослинному покриттю та міцній кореневій системі. Багаторічна рослинність та будова кореневої системи лучних трав сприяють поліпшенню стійкості та збільшенню допустимих навантажень на ґрунт [4], зменшують негативний тиск на нижні шари ґрунту [6, 7].

Матеріали і методи. Експериментальну роботу виконано в Інституті сільського господарства Карпатського регіону НААН. У 2011 р. на основі реконструйованого довготривалого стаціонару закладено польовий дослід, на якому докорінно поліпшено лучні угіддя тривалого використання (шляхом залуження без покриву травосумішкою із конюшини лучної, козлятнику східного, костриці лучної, тимофіївки лучної та стоколосу безостого). Експериментальну роботу проводили згідно зі схемою дослід, де на фоні $P_{60}K_{90}$ вивчали вплив вапна, інокуляції насіння козлятнику східного азотфіксуючими бактеріями (ризобіфіт – 100 мл на 1 гектарну норму насіння), стимулятора росту (екостим С – 100 мг/га з нормою витрати води 200 м³/га) та органо-мінерального добрива (добродій – 1,5 кг/га). Розмір посівної ділянки – 18 м², облікової – 15 м², повторність чотириразова.

Облік урожаю здійснювали за методикою Інституту кормів УААН [1]; перерахунок на суху масу проводили висушуванням зразків вагою 0,5 кг зеленої маси з наступною сушкою за температури 105 °С до постійної маси; нагромадження кореневої маси визначали після відбору ґрунтових проб стаканом розміром 516,9 см³ на глибину 0–5 та 5–15 см у чотирикратному повторенні з наступною відмивкою на ситах діаметром 0,25 мм і зважуванням.

Результати та обговорення. Урожайність сухої речовини чотирирічного травостою залежала від застосування стимуляторів росту, інокуляції та вапнування. На неудобреному травостої вона була найнижчою і становила 4,73 т/га. Застосування фосфорно-калійних добрив сприяло підвищенню урожайності до 5,91 т/га сухої речовини. Децю вищу врожайність за двократного використання (6,73 т/га)

отримано при використанні стимулятора росту екостим С. Поєднання разом із стимулятором росту вапнякових добрив сприяло зростанню урожайності до 7,57 т/га сухої речовини. На травостоях двократного використання найвищу врожайність (8,59 т/га) зафіксовано при проведенні інокуляції бобових видів трав.

За триразового скошування трав лучні травостої забезпечили вищу врожайність сухої речовини. Порівнюючи вплив на урожайність новоствореного травостою стимулятора росту екостим С із органомінеральним добривом добродій, потрібно відзначити перевагу останнього – урожайність сухої речовини була на 0,45 т/га вищою. Застосування вапнякових добрив забезпечило приріст врожаю в розмірі 0,81 т/га сухої речовини. Використання на чотирирічному травості органомінерального добрива добродій в поєднанні з вапнуванням забезпечило найвищу врожайність сухого корму (9,06 т/га) (табл. 1).

1. Надземна та підземна маса бобово-злакового травостою залежно від різних видів удобрення, т/га сухої речовини

Варіанти	Кратність використання	Надземна маса	Маса коріння в шарі 0–15 см	Співвідношення надземної маси до підземної
Без добрив (контроль)	2 укоси	4,73	9,70	1 : 2,05
Фон – P ₆₀ K ₉₀	2 укоси	5,91	11,25	1 : 1,90
Ф + екостим С	2 укоси	6,73	11,47	1 : 1,70
Ф + екостим С + вапно	2 укоси	7,57	11,58	1 : 1,53
Ф + інокуляція насіння	2 укоси	8,59	13,90	1 : 1,62
Ф + екостим С	3 укоси	7,80	11,91	1 : 1,53
Ф + добродій	3 укоси	8,25	12,13	1 : 1,47
Ф + добродій + вапно	3 укоси	9,06	13,23	1 : 1,46
	НІР ₀₅	0,34	0,39	

Збільшення кореневої маси на новоствореному бобово-злаковому травості відбувалося в основному за рахунок фосфорного та калійного удобрення. Проте під впливом стимулятора росту, органомінерального добрива, інокуляції та вапнування її вміст дещо

зростає. Фосфорне та калійне удобрення сприяло збільшенню сухої маси коренів до 11,25 т/га, стимулятор росту екостим С – до 11,47 т/га, органо-мінеральне удобрення добродій – до 12,13 т/га. Найбільшу кількість кореневої маси (13,9 т/га) зафіксовано на травостої, де проводили передпосівну інокуляцію насіння ризобіфітом. Застосування вапнякових добрив сприяло підвищенню збору кореневої маси на 0,11 т/га за двократного використання в поєднанні із стимулятором росту екостим С та на 1,1 т/га за триразового скошування при внесенні разом із органо-мінеральним добривом добродій.

Важливим еколого-ценотичним показником є відношення надземної маси рослин до підземної. Найвищим (1 : 2,05) це співвідношення було у неудобреному контролі, що пояснюється низькою урожайністю. При застосуванні фосфорних і калійних добрив кількість кореневої маси в 1,9 разу перевищувала збір сухої маси корму (надземної маси).

Найменше співвідношення надземної маси до підземної (1 : 1,46) зафіксовано на травостої, де використовували органо-мінеральне добриво добродій разом із вапнуванням на фоні фосфорно-калійного удобрення, що пояснюється високими показниками як урожайності сухого корму, так і сухої маси коренів. При проведенні інокуляції кількість нагромадженого коріння була найвищою, але через відносно невисоку врожайність співвідношення надземної маси до підземної становило 1 : 1,62.

За роки проведення досліджень агрофізичні показники ґрунту зазнали незначних змін. Як на неудобреному травостої, так і за всіх видів удобрення щільність складення ґрунту збільшилася на 0,01–0,06 г/см³. Найвищим цей показник був на неудобреному травостої – 1,22 г/см³ (табл. 2).

2. Зміна агрофізичних показників темно-сірого опідзоленого ґрунту залежно від удобрення бобово-злакового травостою

Удобрення	Щільність складення, г/см ³		Шпаруватість, %	
	до реконст- рукції	2014 р.	до реконст- рукції	2014 р.
Без добрив (контроль)	1,17	1,22	51,5	54,1
P ₆₀ K ₉₀ (фон – Ф)	1,13	1,19	52,9	55,3
Ф + інокуляція насіння	1,12	1,13	53,5	57,2

Ф + екостим С	1,14	1,16	52,7	56,3
---------------	------	------	------	------

Збільшення урожайності новоствореного лучного агрофітоценозу під впливом удобрення фосфорними та калійними добривами та погодні умови сприяли зменшенню щільності складення ґрунту до 1,19 г/см³, а за додаткового застосування інокуляції – до 1,13 г/см³. Інокуляція насіння бобових сприяє кращому розвитку та збільшенню їх частки у травостої, що в свою чергу поліпшує шпаруватість ґрунту. На докорінно поліпшеному травостої при застосуванні інокуляції відзначено найвищу шпаруватість ґрунту.

Реконструкція довготривалого лучного травостою у новостворений сприяла зростанню шпаруватості ґрунту при усіх удобреннях. Найвищу шпаруватість ґрунту (57 %) відзначено за проведення інокуляції на фоні фосфорно-калійного удобрення. На цьому варіанті спостерігали найбільшу кількість повітря (рис.).

Рис. Графічне зображення співвідношення між водою, повітрям та твердою частиною у ґрунті новоствореного травостою: 1 – контроль (без добрив), 2 – P₆₀K₉₀ (Ф), 3 – Ф + екостим С, 4 – Ф + екостим С + вапно, 5 – Ф + інокуляція насіння, 6 – Ф + екостим С, 7 – Ф + добродій, 8 – Ф + добродій + вапно

У ґрунті контрольного варіанта чотирирічного травостою найбільшу частку (45,9 %) займала тверда фаза, на повітря припадало лише 29,3 %. Найменшу частку повітря зафіксовано при внесенні лише фосфорних і калійних добрив (26,3 %). Такі показники пояснюються високою вологістю цього травостою (частка води 29 %).

Висновки. Чотирирічний травостій, який використовують без внесення азотних добрив, формує врожайність за рахунок потенційної родючості ґрунту, застосування фосфорних і калійних добрив, стимулятора росту, інокуляції, органо-мінерального добрива та

вапнування. Найвищі показники урожайності (9,06 т/га сухої речовини) забезпечує поєднане застосування фосфорних і калійних добрив із органо-мінеральним добривом добрідій та вапном.

Список використаної літератури

1. Методика проведення дослідів по кормовиробництву / під ред. А. О. Бабича. – Вінниця : [б. в.], 1994. – 88 с.

2. Сеньковская И. Оценка влияния бобово-злаковых травосмесей на микробный комплекс, энзиматическую активность и содержание гумуса дерново-подзолистой среднетропической почвы / И. Сеньковская, М. Волощук, О. Турак // *Экология: проблемы адаптивно-ландшафтного землеробства* : доп. учасн. II Міжнар. наук.-практ. конф., 20–22 черв. 2006 р. – Івано-Франківськ : Симфонія форте, 2006. – С. 150–154.

3. Екологічне та природоохоронне значення кореневої маси лучних агрофітоценозів / М. Т. Ярмолук [та ін.] // *Агроекологічний журнал*. – 2008. – Спец. вип., червень. – С. 272–275.

4. Cofie P. Measurement of stress-strain relationship of beech roots and calculation of the reinforcement effect of tree roots in soil-wheel systems / P. Cofie, A. J. Koolen, U. D. Perdok // *Soil and Tillage Research*. – 2000. – 57 (1/2). – P. 1–12.

5. Krajčovič V. Structure, properties and functions of grassland sod in mountain seminatural and natural ecosystems / V. Krajčovič, L. Ondrašek // *Grassland ecology*. – 2007. – V. VII. – P. 20–35.

6.. Bodendruck im Grünland / H. Stahl, K. Marschall, H. Götze, A. Freytag // *Schriftenreihe des Landesamtes für Umwelt, Landwirtschaft und Geologie des Freistaates Sachsen*. – 2009. – V. 3. – P. 1–60.

7. Trükmann K. Quantifizierung der Stabilisierungseffekte von Pflanzenwurzeln als Möglichkeit zur Reduzierung der mechanischen Bodendeformationen in Grünland : [Електронний ресурс] / Trükmann K. doctoral thesis. Christian-Albrechts-Universität zu Kiel. - Режим доступу : <http://eldiss.uni-kiel.de/macau/receive/dissertation_diss_00006942>

Отримано 09.03.2016

Рецензент – перший заступник директора з наукової роботи ІСГ Карпатського регіону НААН, доктор сільськогосподарських наук, старший науковий співробітник Г. С. Коник.